

Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar: Mevcut Durumları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri

H. Deniz Genç

Yrd. Doç. Dr. | İstanbul Medipol Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Duygu Öztürk

Yrd. Doç. Dr. | İstanbul Medipol Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Öz

Türkiye bugün dünya genelinde en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Sığınmacıların neredeyse yarısı kadın, önemli bir çoğunluğu da kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Ancak Türkiye'de bu göçü yönetmek için izlenen politikaların ve yürürlüğe konan uygulamaların yanı sıra, yapılan araştırmaların ve hazırlanan raporların çoğu da toplumsal cinsiyet perspektifinden uzaktır. Kadın, erkek ve çocuk, bütün sığınmacıların aynı göç ve sığınma deneyimini yaşadığını varsayan bu yaklaşım kadın ve kız çocuklarının cinsiyet temelli yaşadıkları ayrımcılık, istismar ve şiddetin gözden kaçmasını kolaylaştırmaktadır. Suriyeli kadın sığınmacıların Türkiye'ye göç etme, burada barınma, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişme, çalışma hayatına katılma deneyimlerini anlamayı, tartışmayı ve ayrıca istismara karşı kırılganlıklarını gözler önüne sermeyi hedefleyen bu çalışma, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göçü üzerine yapılmış araştırmaları ve hazırlanmış raporları toplumsal cinsiyet perspektifi ile kadınların deneyimlerine odaklanarak yeniden değerlendirmektedir. İzlenen politikaların, yürürlüğe konan uygulamaların ve sığınmacılara yapılan yardımlar da dâhil olmak üzere atılan her adımın Suriyeli kadınların Türkiye'de kuracakları hayatlarının faileri olmalarını destekleyecek şekilde, onları güçlendirmeye yönelik olması gerektiğinin altını çizen çalışma, bu nedenlerle eğitim ve çalışma hayatına katılımın Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı kadınlar için en elzem konular olduğunu ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli, kadın, sığınmacı, mülteci, Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları

Syrian Women in Turkey: Their Current Situation, Problems and Solution Proposals

Abstract

Today, Turkey is the host country of the largest Syrian asylum-seeker population in the world. Almost half of the asylum-seekers is made up from women, while significant majority is women and children. Likewise the policies and regulations introduced to manage this migration, majority of the research and reports lack a gender perspective. This approach, which assumes that asylum-seekers, women, men and children, all have had the same migration and asylum experience, lets the gender-based discrimination, abuse and violence that women and girls experience be overlooked. This study, which aims to understand and discuss Syrian women asylum-seekers' experiences on migration to Turkey, housing, access to health care and education services in the country and which intends to reveal their vulnerability to abuse, reexamines research papers and reports with a gender perspective by focusing on women's experiences. The study highlights that every step taken about the Syrian migration, -the policies carried out, the regulations adopted as well as the aids provided to the asylum-seekers, has to empower Syrian women in order to support them in becoming the actors of their lives they are going to build in Turkey or elsewhere. The study concludes that access to education and work life are crucial in these respects.

Key Words: Syrian, women, asylum-seeker, refugee, Turkey, gender equality, human rights

Giriş

Suriye’de iç savaşın başladığı 2011 yılından bugüne ülke nüfusunun yarısından fazlası yer değiştirmek zorunda kalmıştır. 7 milyondan fazla kişi ülke içinde yerinden edilmiş durumda iken, 4,5 milyon Suriyeli de komşu ülkelerden birinde –Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak veya Mısır’da – sığınmacı olmuştur. Bu ülkelerden biri olarak, krizin başından beri açık kapı politikası izleyen Türkiye’de, bugün 2,7 milyondan fazla kayıtlı Suriye kökenli kişi bulunmaktadır.¹ Avrupa Komisyonu’na göre ise Türkiye’deki Suriyeli nüfusun 3,1 milyonu çoktan geçmiş durumdadır.² Başka bir deyişle, Türkiye bugün dünya genelinde en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır.³ Türkiye elindeki imkânlarla bu kitlesel göçü yönetme çabası içindedir. Çoğu kitlesel sığınma hareketinde karşılaşıldığı gibi, Türkiye’ye gelen sığınmacılardan hâlâ kayıtlı olmayanlar vardır ve kayıt süreci devam etmektedir.

Ülkenin daha önce aldığı kitlesel sığınma göçlerinden –İran, Irak, Bulgaristan Türkleri– farklı olarak, Suriye göçü üzerine oldukça fazla sayıda araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmalar savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin neredeyse yarısının kadın, önemli bir çoğunluğunun da kadın ve çocuklardan oluştuğunu göstermektedir. Tek başına bu tespit bile yapılan araştırmalarda toplumsal cinsiyet ve kadın odaklı yaklaşımların gerekliliğini açıklamaya yeterlidir. Bununla birlikte, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye göçü üzerine yapılan araştırmalar ve hazırlanan raporların önemli bir kısmının toplumsal cinsiyet perspektifinden uzak olarak hazırlandığını söylemek yanlış olmaz. Bu durum sanki tek bir tür göç deneyimlemesi varmış gibi bir algı oluşturmakta, kadın ve kız çocuklarının cinsiyet temelli yaşadıkları ayrımcılık, istismar ve şiddetin göz ardı edilmesini ya da gözden kaçmasını kolaylaştırmaktadır. Hayatın her veçhesinde olduğu gibi, Suriyeli kadınlar ve erkekler, Suriye’den ayrılma, Türkiye’ye sığınma, burada barınma, sağlık hizmetlerinden yararlanma, eğitim ve çalışma hayatına katılma süreçlerinde farklı deneyimler yaşamaktadırlar. O nedenle, toplumsal cinsiyet bakışı ile saha araştırmalarının yapılması, mevcut raporların bu bakış açısıyla değerlendirilmesi Suriyeli kadınların deneyimlerini öğrenmek ve anlamak için gereklidir. Bu bağlamda bu çalışma, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye

1 “Göç İstatistikleri”, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016, son erişim tarihi 25 Ağustos 2016. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik.

2 “ECHO Fact Sheet: Turkey: Refugee Crisis,” *European Commission*, 2016, son erişim tarihi 29 Haziran, 2016, http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_en.pdf.

3 Amnesty International, *Syria’s Refugee Crisis in Numbers*, 2016, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/02/syrias-refugee-crisis-in-numbers/>.

göçü üzerine yapılmış araştırmaları ve hazırlanmış raporları toplumsal cinsiyet perspektifi ile Suriyeli kadınların deneyimlerine odaklanarak yeniden değerlendirmektedir. Bu şekilde, Türkiye'deki Suriye göçü üzerinden göçün oldukça önemli ve akut bir toplumsal cinsiyet boyutu olduğunun da altını çizmektedir. Çalışma öncelikle kadının insan haklarının koruyucu temel uluslararası hukuki çerçeveyi çizmekte ve Türkiye'nin iltica rejimini tartışmaktadır. Suriye'den gelen sığınmacıların demografik özelliklerine kısaca değindikten sonra Türkiye'deki Suriyeli kadın sığınmacıların barınma, beslenme, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını ne derecede ve ne şekilde karşıladıklarını değerlendirmektedir. Dünya genelinde en kırılgan gruplardan biri haline gelen Suriyeli kadınların ve kız çocuklarının istismarı konusunu ayrıca ele almakta ve son olarak, Suriyeli kadınların orta ve uzun vadede Türkiye'de kalacakları süre içerisinde karşılaşılabilecek sorunların en aza indirilmesi için önerilerde bulunmaktadır.

Kadınların İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Çerçeve: CEDAW ve BMGK 1325 No.'lu Karar

Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women - CEDAW*) kadınların Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi olarak kabul edilmektedir. Sözleşme siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda kadın erkek eşitliğinin sağlanmasını hedeflemekte ve kadınların hayatın her alanına cinsiyete dayalı bir ayrımcılığa uğramadan eşit şartlar ve haklarla katılımını desteklemektedir.⁴ 1981 yılında 20 ülkenin onayı ile yürürlüğe giren CEDAW, Türkiye tarafından 1985'te imzalanmış ve takip eden yıl yürürlüğe girmiştir. CEDAW Birleşmiş Milletlere üye devletlerin neredeyse tamamı tarafından imzalanmış ve onaylanmıştır. Bu sözleşme, kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesi için gerekli olan standartları belirler ve bu standartlara ulaşmaları için imzacı devletlerin önüne bir yol haritası koyar. CEDAW imzacı olan devletler için bağlayıcıdır; devletler sözleşmeden doğan yükümlülükleri yerine getirmekle mükelleftirler. Bu bağlamda, devletler kadınların insan haklarının korunması, cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayatın her alanında var olması için gerekli olan yasal çerçevenin oluşturulması başta olmak üzere, cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerini ve kadın erkek arasındaki toplumsal eşitsizliği pekiştiren sosyal ve siyasî

4 Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi tam metni için bkz. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (erişim 20.08.2016).

gelenek ve normlara karşı da bir savaş vermekle yükümlüdürler. CEDAW, aile içi şiddet, kadın ticareti ve cinsel istismarla mücadele, zorla ve çocuk yaşta evliliklerin engellenmesi, kadınların ve kız çocuklarının eğitim, sağlık ve iş imkânlarına herhangi bir ayrımcılığa uğramadan ulaşmalarının yasal ve toplumsal düzeyde desteklenmesi, kadınların seçme ve seçilme haklarını ayrımcılığa uğramadan hayata geçirmelerinin sağlanması gibi konularda karar mercilerini ve mekanizmalarını temel sorumlu olarak kabul eder.

Kadınların insan haklarının korunmasında uluslararası çerçeveyi oluşturan temel adımlardan bir diğeri de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) 1325 No.'lu karardır. 31 Ekim 2000 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kadınlar, barış ve güvenlik hakkındaki kararı kabul etmiştir.⁵ BMGK 1325 No.'lu karar, Güvenlik Konseyi'nin silahlı çatışmalarda kadınların tecavüz başta olmak üzere her türlü cinsel istismara ve cinsiyet temelli ayrımcılığa uğramalarının önüne geçilmesi, kadınların insan haklarının korunması, barış süreçlerine ve çatışma sonrası yeniden inşa süreçlerine eşit katılımlarının desteklenmesi konularındaki ilk resmi doküman olma özelliğindedir. Bu karar sadece uluslararası kuruluşlara ve çatışan taraflara değil, aynı zamanda çatışmadan kaçan sivillerin sığındıkları ülkelere de cinsel istismar ve cinsiyet temelli ayrımcılığın yok edilmesi, kadınların ve kız çocuklarının çatışma süresince temel haklarının korunması ve kaynaklara eşit erişimlerinin sağlanması ile toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin çatışma süresince ve çatışma sonrasındaki süreçlerde yer almasında önemli rol ve sorumluluklar düştüğünü vurgulamaktadır.

BMGK 1325 No.'lu kararda, sivillerin özellikle de kadın ve çocukların, silahlı çatışmalarda yerinden edilmiş insanlar veya mülteciler olarak en çok etkilenenler olduğunun altı çizilmiştir. Kadınların çatışmalar süresince ve sonrasında kendi ülkelerinde ya da mülteci durumunda buldukları ülkelere de temel insan haklarının korunmasında uluslararası hukuk ve insan hakları hukukunun tamamen uygulanması yinelenmiştir. Kadınların belli temel ihtiyaçlarının giderilmesi ve kaynaklara eşit erişimlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yerleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, çatışmaların önlenmesi ve kalıcı bir barışın sağlanmasında kadınların barış süreçlerinde ve çatışma sonrası inşa dönemlerindeki rolleri vurgulanmış ve bu süreçlere kadınların tam ve eşit katılımları desteklenmiştir.

Unutmamak gerekir ki, mülteci kadınların ve çocukların insan haklarının korunması ve her alanda toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin haya-

5 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1325 No.'lu Karar için bkz. <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/WPS%20SRES1325%20.pdf> (erişim 20.08.2016).

ta geçirilmesini destekleyen CEDAW ve BMGK 1325 No.lu karar dışında da uluslararası dokümanlar mevcuttur. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi, 1951 Cenevre Sözleşmesi, 1967 New York Protokolü, Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Olağanüstü Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmalarına İlişkin Bildiri, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi mültecilerin ya da savaştan kaçan kadın ve çocukların mülteci statüsü dışında başka bir statü ile sığındıkları ülkelerde dikkate alınması gereken temel uluslararası insan hakları metinleri olduğunu belirtmek gerekir.

2011 yılından itibaren yoğun olarak Türkiye'ye gelen, barınma merkezlerinde ve merkez dışında yaşayan Suriyeliler için, başta CEDAW ve BMGK olmak üzere Türkiye'nin taraf olduğu diğer uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükleri vardır. Bununla birlikte, Türkiye'nin sığınmacılara yönelik politikalarını, sorumluluk ve yükümlülüklerini anlamak için yasal düzenlemelerini de değerlendirmek yerinde olacaktır.

Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı Kadınlar: Geçici Koruma Altındaki Yabancılar

Türkiye'nin iltica rejimi, çok yakın zamana kadar 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni (Cenevre Sözleşmesi) ve 1967 Ek Protokolü'ne dayanmaktaydı. Türkiye bu belgelere taraf olmuş, ancak uygulanmalarını coğrafi kısıtlama getirerek 'Avrupa'da olmuş olaylar nedeniyle mülteci olan kişilerle' sınırlamıştı. Başka bir deyişle, coğrafi kısıtlama uygulanması sonucu, mülteci statüsü sadece Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacılara verilmekteydi. Oysa Türkiye'ye gelen sığınmacıların büyük çoğunluğu güney ve doğu komşularından, Irak ve İran'dan ve ayrıca Afganistan, Somali ve Sudan'dan gelmekteydi. Coğrafi kısıtlamayı kaldırmaktan çekinen ve fakat bu duruma bir çözüm bulma ihtiyacı çeken Türkiye, 1994'te İltica-Sığınma Yönetmeliği'ni kabul etmiş ve kendi 'geçici koruma' yaklaşımını oluşturmuştur.⁶

1994 İltica-Sığınma Yönetmeliği'nin kabulüne kadar, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) sığınmacıların başvurularını tek başına değerlendiriyor ve mülteci statüsü şartlarını taşımaları durumunda üçüncü ülkeye yerleştirilmelerini sağlıyordu. Yönetmeliğin kabulü ile hükümet iltica başvurularının incelenmesi sürecine dâhil olmuş, ancak

6 Cavidan Soykan, "The New Draft Law on Foreigner sand International Protection in Turkey," *Oxford Monitor of Forced Migration*, 2(2): 38-47, 2012.

yönetmeliğin uygulanması ile 'iki katmanlı' bir iltica rejimi ortaya çıkmıştır. Avrupa'dan gelen sığınmacılar mülteci statüsüne kavuşabilirken, Türkiye'nin doğu ve güney komşularından gelen sığınmacılar sadece geçici korumaya tabi olmaktadır. Bu hukuki çerçeve sonucu çok sayıda sığınmacı mülteci statüsünün kapsamı dışında kalmaktadır.⁷

Türkiye, Nisan 2014'te yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda da (YUKK) coğrafi kısıtlamayı muhafaza etmiştir.⁸ Kanun, bu ikili yapıya bir üçüncüyü eklemiş ve Türkiye'de uluslararası koruma altına alınabilecek üç grup tanımlamıştır: mülteciler⁹, şartlı mülteciler¹⁰ ve ikincil koruma.¹¹ Bunlara ek olarak, Kanunun 91. Maddesi kitlesel sığınma hareketlerine geçici korumanın uygulanabileceğini belirterek uluslararası koruma sağlanabilecek dördüncü bir grup yaratmıştır:

- 1 Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.
- 2 Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Türkiye'nin YUKK ile kurulan göç yönetimi kurumu, Göç İdaresi Genel Mü-

7 Brigitte Suter, "Asylum and Migration Policy in Turkey: An Overview of Developments in the Field 1990 – 2013", *Mim Working Paper Series*, No.13:3, Malmö University, Malmö University, 2013.

8 Nedime Aslı Şirin-Öner ve Deniz Genç, "Vulnerability leading to mobility: Syrians' exodus from Turkey," *Migration Letters*, 12(3): 251-262, 2015.

9 YUKK, Madde 61, 'Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.'

10 YUKK, Madde 62, 'Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

11 YUKK, Madde 63, Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

dürlüğü (GİGM)¹² geçici korumanın “kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlara gelen veya sınırları geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı” ifade ettiğini belirtmektedir. Türkiye, Suriye’den gelen kitlesel sığınma göçünü yönetebilmek için, 91. maddeye dayanarak hazırlanan ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’ni 2014/6883 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 22 Ekim 2014 tarihinde kabul etmiştir. Yönetmeliğin 1. Maddesine göre 28 Nisan 2011’den itibaren Suriye’de meydana gelen olaylar sebebiyle Suriye’den kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler geçici koruma altına alınırlar.¹³ Burada dikkatle altı çizilmesi gereken noktalardan biri, Türkiye’nin daha önceki tecrübeleri ve pratiklerine uygun olarak Geçici Koruma Yönetmeliği’nin kabulünden çok önce, yani hukuki çerçeve henüz çizilmeden önce, geçici korumanın üç temel unsurunu –açık sınır politikası ile ülke topraklarına koşulsuz kabul, geri göndermeme ilkesinin istisnasız uygulanması ve gelen kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını– sağlayarak Suriye’den Türkiye’ye sığınan insanları geçici olarak korumaya almış olmasıdır.^{14 15}

Geçici Koruma Yönetmeliği, sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve tercümanlık gibi hizmetlerin Suriyelilere sağlanabileceğini belirtmekte, bunlar dışındaki diğer hizmetlerin ise, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının imkânları dâhilinde sağlanabileceğini ifade etmektedir. Hizmetlerin koordinasyonundan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) sorumludur. Yönetmeliğe göre, geçici koruma altındaki Suriyelilerin teoride bu hizmetlere erişimleri bulunmaktadır. Ancak daha sonraki paragraflarda da tartışıldığı gibi, pratikte bu hizmetlere erişim oldukça zor olmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin 2014 yılı verilerine göre Türkiye’deki Suriyelilerin neredeyse %75’i kadınlar ve çocuklardan oluşmaktadır. AFAD’ın aynı sene oluşturduğu verilere göre, Türkiye’de barınma merkezlerinde yaşayan 220 bin kişiden yaklaşık 170 bini kadınlardır.¹⁶ GİGM, 11 Ağustos 2016 tarihi iti-

12 “Geçici Koruma,” Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2014, sf. 1. <http://www.goc.gov.tr/files/files/Gi%C3%A7ici%20Koruma%20Y%C3%B6netmelik%C4%9Finin%20Getirdi%20leri.pdf>. Son erişim tarihi 10 Ağustos, 2016.

13 Türkiye’de bulunan bütün Suriye kökenli kişiler ‘geçici koruma’ altında değildir. Yönetmelikte belirtildiği gibi 28 Nisan 2011 tarihinden sonra Suriye sınırından kitlesel ve bireysel geçiş yapan ve kayıt altına alınan kişiler geçici koruma altındadır. Bu tarihten önce giriş yapanlar, geçici korumayı talep etmeleri durumunda koruma altına alınırlar. Krizin ilk dönemlerinde pasaportları ile gümrük kapılarından giriş yapan ve vize muafiyeti sayesinde 1 yıllık ikamet izni alan, ardından bu izinleri uzatan çok sayıda Suriye kökenli kişi (yaklaşık 80.000) geçici koruma altında değildir.

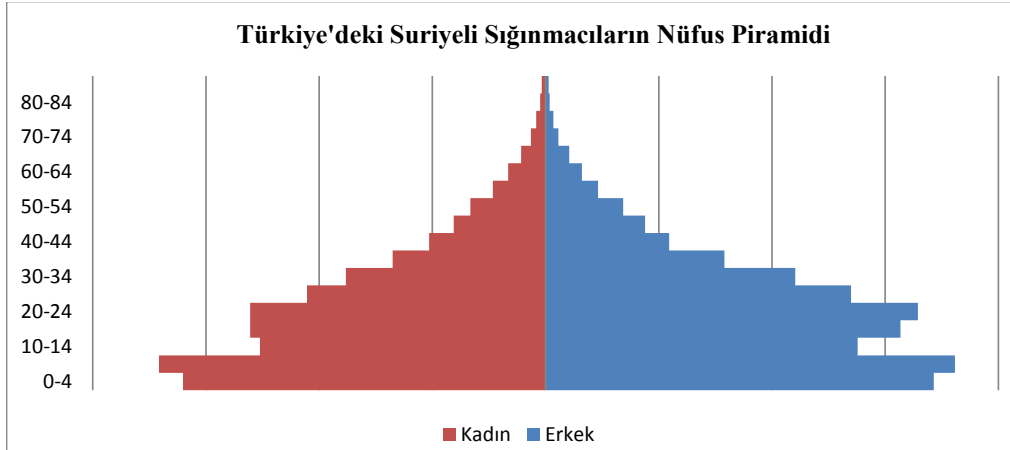
14 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2014.

15 ORSAM-TESEV, *Effects of the Syrian Refugees on Turkey*, ORSAM, Ankara, 2015.

16 AFAD, Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar, Ankara, 2014.

barıyla ülke içinde kayıt edilerek, geçici koruma altına alınmış Suriye kökenli kişilerin sayısını 2.724.937 olarak vermektedir. Bu sayının 1.278.908'ini kadınlar, 1.454.942'sini erkekler oluşturmaktadır.¹⁷ Türkiye'deki Suriye kökenli nüfusun büyüklüğü kadar demografik yapısı da dikkat çekicidir. Şekil 1'deki nüfus piramidinde gösterildiği gibi Türkiye'deki Suriyeli nüfusun büyük bölümünü gençler oluşturmaktadır. Nüfusun 700 binden fazlasını, yaşları 0 ile 10 arasında değişen çocuklar ve bebekler; 600 binden fazlasını ise yaşları 10 ile 19 arasında değişen ergen ve gençler oluşturmaktadır. Bu verilere kadınlar ve kız çocuklar özelinde bakıldığında, yine genç nüfusun daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. 0-18 yaş aralığında olanlar 642.463; 18-59 yaş aralığında olanlar 590.468 ve 60 yaş üstü olanlar 45.977 kişidir.

Şekil 1. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Nüfus Piramidi

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016.

Türkiye'deki Suriye kökenli nüfus, Suriye'de ait oldukları sosyo-ekonomik statüleri bakımından oldukça heterojendir.^{18 19} Türkiye'de iş kuran, işini

17 Daha önce ifade edildiği gibi kayıt süreci devam etmektedir, ayrıca daha önce kayıt olarak geçici koruma altına alınmış Suriye kökenli kişilerin bir bölümünün Türkiye'den Avrupa'ya geçiş yaptığı bilinmektedir. Bunlarla beraber, elimizdeki en net veri GİGM tarafından sağlanan bu veridir.

18 Dawn Chatty, "The Syrian Humanitarian Disaster: Disparities in Perceptions, Aspirations and Behaviour in Lebanon, Jordan and Turkey," *RSC Research Brief*, 2015, 3, Oxford, Refugee Studies Center.

19 GİGM, sınırdaki illerin yanı sıra bugün Türkiye'nin her şehrinin azımsanmayacak sayıda Suriyeliye ev sahipliği yaptığını belirtmektedir. Suriyeli nüfusun en kalabalık olduğu şehirler Şanlıurfa (398.612), İstanbul (932.682), Hatay (379.126) ve Gaziantep'tir (321.157). Bu şehirleri Adana, Mersin, Kilis, Bursa, Mardin, İzmir, Kahramanmaraş ve Konya izlemektedir. Sığınmacıların yoğunlukla yerleştikleri bu illerdeki Türk vatandaşları, Suriye göçüne dair üç temel çekince belirtmektedir. Bunlar kiraların artışı, işlerini kaybetmek ve aldıkları kamu hizmetlerinin kalitesinin düşmesidir. Bölgedeki vatandaşlar, özellikle sağlık hizmetlerinde bir gerileme yaşayacaklarından çekindiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca yapılan araştırmalar, vatandaşlar arasında Suriyeli sığınmacılarla ilgili oldukça olumsuz tutumların varlığını ortaya koymuştur. Sığınmacıların yoğunlukla yerleştikleri bölgelerdeki vatandaşlar, Suriyelileri hırsızlık, fuhuş, gasp,

Türkiye'ye taşınmış olan veya Türkiye'de yükseköğretim almaya devam eden Suriye kökenli nüfusun sayısı azımsanamayacak kadar çoktur. Bu kişilerin büyük bölümü, savaşın bitmesi durumunda ülkelerine geri dönmeyi ve ülkelerinin yeniden inşası için çalışmak istediklerini belirtmişlerdir.²⁰ Öte yandan, araştırmalarda, orta sınıf eğitilmiş Suriyeli ailelerin en önemsedikleri konu çocuklarının eğitimi olarak karşımıza çıkmaktadır.²¹

Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Temel İhtiyaçları

Barınma

AFAD'ın Suriyeli sığınmacıların barınma ihtiyaçlarını karşılamak için kurduğu 26 barınma merkezi bulunmaktadır.²² Merkezler, Suriye sınırına yakın 10 şehirde-Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa- yer almaktadır. Bu merkezler sadece 250 bin civarında sığınmacıyı barındırabilmektedir. Geriye kalan, resmi kayıtlara göre 2,5 milyondan fazla Suriyeli sığınmacı barınma ihtiyacını kendileri karşılamak zorunda kalmışlardır. GİGM'in verilerine göre, Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğu merkezlerin bulunduğu sınır şehirlerinde yaşamaktadır.²³ ORSAM, barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların durumunun merkezlerin dışında yaşayanlarla kıyaslandığında refah düzeyleri ve sosyal imkânlarla erişim açısından daha iyi olduğunu not etmektedir.²⁴ Eğitim-sağlık imkanları, güvenlik, hijyen vb. açılardan merkezlerin sığınmacılara çok daha iyi imkanlar sunduğu belirtilmektedir. Barınma merkezi dışındakilerin büyük bölümü bu hizmetlere erişememektedir. Uluslararası ve yerel çeşitli kuruluşlar tarafından yapılan araştırmalar göstermektedir ki, ekonomik durumu iyi olan ve temel ihtiyaçlarını karşılamada herhangi bir sıkıntı yaşamayan küçük bir azınlık dışında, barınma merkezi dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların çoğu sosyo-ekonomik düzeyi düşük mahallelerde, birkaç aile aynı haneyi paylaşarak ve toplumun geri kalanından soyutlanmış bir şekilde hayatlarını sürdürmektedirler.²⁵ Ayrıca barınma merkezlerinde kalamayan veya kalmayı tercih etmeyen Suriyeli sığınmacıların kiralık ev piyasasında oldukça büyük bir dalgalanma yarattıkları, yoğunlukla yerleştikleri şehirlerde kiralık evlere

mala zarar vb. gibi suç teşkil eden tavır ve davranışlarla ilişkilendirmektedir. Suç istatistikleri ise Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde suç oranlarında belirgin bir artış göstermemektedir (ORSAM, 2014, ss. 20-22).

20 Mülakat Notları, Unkapı, 17 Ağustos, 2016.

21 Dawn Chatty, 2015.

22 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2016.

23 Age.

24 ORSAM. *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*, Ankara, ORSAM, 2014.

25 Mazlumder. *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar*, İstanbul, Mazlumder, 2014.

olan talebin artışıyla kiraların artmasına sebep oldukları ifade edilmektedir.²⁶

Barınma konusuna Suriyeli kadın sığınmacılar açısından bakıldığında karışımıza daha sıkıntılı bir tablo çıkmaktadır. AFAD tarafından 23 Haziran - 6 Temmuz 2013 tarihleri arasında Türkiye’de barınma merkezlerinde ve merkez dışında yaşayan 2700 Suriyeli hane halkı ile yapılan yüz yüze görüşmeler, merkez dışında yaşayan Suriyeli kadınların merkezlerde yaşayanlara göre barınma, beslenme, ısınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını gidermede daha fazla sıkıntı çektiklerini göstermektedir.²⁷ Burada belirtmek gerekir ki, merkez dışındaki Suriyeli kadınların temel ihtiyaçlarını gidermede karşılaştıkları sorunlar Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir şehirden ya da ilçeden diğerine farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar şehir ve ilçenin özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi, Suriyeli kadınların bireysel durumlarından da kaynaklanmaktadır. Araştırmaya göre, merkez dışında yaşayan Suriyeli kadınların %72’si bir apartman dairesinde veya evde oturduğunu belirtmiştir. Bu kadınlar dışında kalan % 28’lik kesimin %16’sı tamamlanmamış inşaatlarda ve harabe durumundaki binalarda, %10’u geçici ya da plastik barınaklarda, %0,8’i çadırlarda ve % 0,4’ü de kamu binalarında yaşadıklarını söylemiştir.²⁸ Bu duruma bakıp Suriyeli kadınlardan merkez dışında yaşayanların önemli bir çoğunluğunun barınma konusunda sorunsuz olduğu düşüncesine varmak yanlış bir kanıya yol açmaktadır. Yapılan araştırmalar, apartman dairesinde ya da evde yaşadığını söyleyen Suriyeli kadınların büyük bir bölümü de dâhil olmak üzere, barınma merkezi dışında yaşayanların hane içi durumlarının uyuma, beslenme, yıkanma ve ısınma gibi günlük temel ihtiyaçlarının giderilmesine uygun olmayan ortamlar olduğunu göstermektedir. Mazlumder’in raporuna göre, barınma merkezlerinin dışında yaşayan çok sayıda kadın, rutubeti yüksek, mutfaklı, banyosu olmayan çok küçük evlerde 7-8 hane ile birlikte yaşadığını ifade etmiştir.²⁹ Kırık çerçevelerin naylonlarla kapatıldığı, ısınma sisteminin olmadığı veya soba olup bacanın olmadığı barınma biçimleri ya da yakacağın olmaması saha araştırmalarında sık rastlanan durumlardandır. İstanbul’da Suriyelilerin yoğun olarak ikamet ettiği ilçelerden biri olan Sultanbeyli Belediyesi’nde Suriyelilere yardım götüren Seyhan Gençlik Gelişim Derneği ve Azizi Mahmud Hüdayi Vakfı’nın yardım götürdükleri evler bu barınma biçimlerine örnek gösterilebilir. Dernek ve vakıftan ilgili kişiler, ısınma sistemi olmayan Suriyelilerin kaldığı evlere öncelikle ısınma

26 Deniz Genç ve Merve Özdemirkıran, "Local Perceptions On Syrian Migration To Turkey: A Case Study Of Istanbul Neighborhoods", *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings*, Londra, Transnational Press, 2015, s. 106-117.

27 AFAD. *Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar*, Ankara, 2014.

28 *Age*, s.44

29 Mazlumder, 2014.

sistemi sağlanması için harekete geçtiklerini sonrasında da odun ve kömür yardımları ile Suriyelilerin ısınma ihtiyaçlarına destek olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.³⁰

Barınma merkezi dışında yaşayan Suriyeli kadınların maddi yetersizlikler ile elverişsiz barınma koşulları ile bağlantılı olarak karşılaştıkları en büyük sıkıntıların başında beslenme ve hijyen sorunlarının olduğu söylenebilir. AFAD araştırmasında barınma merkezi dışında yaşayan Suriyeli kadınlara önümüzdeki 7 gün için yeterli miktarda yiyeceklerinin ya da alacak paralarının olup olmadığını sormuştur.³¹ Görüşmelerin yapıldığı merkez dışında yaşayan Suriyeli kadından % 78,2'si bu soruya hayır cevabını vermiştir. Merkez dışında ikamet eden Suriyeli kadınlar için yiyecek sıkıntısı kadar önemli olan bir diğer konu da kendilerinin ve çocuklarının kişisel bakım ve hijyenleridir. Banyosuz evlerde barınma veya yetersiz banyo ve kişisel temizlik imkanları, -suyun olmaması, sıcak su olmaması, sabun, şampuan, deterjan gibi kişisel hijyen ve bakım ürünlerinin olmaması ya da yetersiz olması - kadınların ve çocuklarının sağlıklı bireyler olmaları için gereken minimum kişisel hijyen standartlara ulaşmalarını engellemektedir.³²Düzenli aralıklarla banyo yapmama, giysilerin yıkanamaması, sabun, şampuan ve deterjan olmaması Suriyeli kadınların ve çocukların bakteri ve mantar hastalıkları başta olmak üzere çeşitli hastalıklara yakalanma risklerini arttırmaktadır.

Sağlık Hizmetlerine Erişimi

Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaçları kapsamında sağlık hizmetlerine erişimleri de oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi barınma merkezlerinde yaşayan sığınmacılar, merkezlerin içindeki sağlık birimlerinden sağlık hizmeti alabilmektedir. Barınma merkezlerinden 500 binin üzerinde hastanın hastanelere sevk edildiği ve merkezlerde 35 bin bebeğin dünyaya geldiği belirtilmektedir. Türkiye'de ameliyat edilen Suriyeli sığınmacıların sayısı ise 2015 sonunda 200 bini aşmış bulunmaktadır.³³ Merkezlerin dışında yaşayanlar ise oldukça sıkıntı çekmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği, kayıtlı olmaları durumunda, barınma merkezleri dışında yaşayan sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimini, tedavilerini ve tedavileri için gereken ilaçları ücretsiz almalarına imkân sağlamaktadır. Kayıtlı olmayan sığınmacılar ise sadece acil tıbbi yardım alabilmektedir. Sağlık

30 "Hüdayi Vakfı Suriyeliler'in Dertleriyle Dertleniyor," İslam ve İhsan, 1 Aralık 2014, <http://www.islamveihsan.com/hudayi-vakfi-suriyelilerin-dertleriyle-dertleniyor.html> erişim tarihi 21 Ağustos 2016.

31 AFAD, 2014, s. 65.

32 Mazlumder, 2014.

33 ORSAM-TESEV, 2015.

Bakanlığı, 2015 yılında getirdiği çeşitli düzenlemelerle barınma merkezi dışında yaşayan Suriyelilerin hastanelere sevk kararını aile hekimlerine vermiştir. Bu uygulama, sığınmacıların ifadeleriyle, sağlık hizmetlerine erişimi, biraz zorlaştırmıştır. Aile hekiminin sevk etmesini beklemek istemeyen veya bekleyemeyen sığınmacılar, tanı ve tedavi için çoğu zaman acil servislere yığılmıştır.³⁴ Öte yandan, İstanbul Sultanbeyli Belediyesi'nde yapılan görüşmeler, Suriyeli sığınmacıların tedavilerinde kullanılacak ilaçların temininde sıkıntı yaşandığını ortaya koymuştur. Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde ücretsiz sağlanması gereken ilaçların ödemeleri, eczanelere AFAD tarafından 9-10 ay kadar geç yapıldığı için, eczaneler Suriyelilere ilaç sağlamak konusunda isteksiz davranmaktadır.³⁵ Bu sıkıntılara ek olarak, sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimlerinin önünde önemli bir engel de dil engelidir. Suriyeli sığınmacılar Türk doktorlara sağlık sorunlarını ifade etmekte güçlük çekmektedir. Tüm bu sorunlar, sığınmacıların, Suriyeli doktorların Sağlık Bakanlığı'ndan izni almadan açtıkları, merdiven-altı olarak tabir edilen klinik veya muayenehanelere gitmelerine neden olmaktadır. Bu kliniklerin sayısı her geçen gün artmaktadır.³⁶ Bu durum Suriyelilerin bir yandan sağlıksız ortamlarda kaçak olarak sağlık hizmeti almaları demek olurken, bir yandan da doktor olmayan kişilerce istismar edilmelerini de kolaylaştırmaktadır.³⁷

Suriyeli kadınlar açısından sağlık hizmetlerine erişim imkânlarına baktığımızda, barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerine erişim konusunda ciddi sıkıntılarla karşılaşmadıkları anlaşılmaktadır.³⁸ Sağlık hizmetlerine erişim ve bu hizmetlerden faydalanma konusunda temel sorunlar merkez dışında yaşayan Suriyeli kadınlarca deneyimlenmektedir. Türkiye Tabipler Birliği'ne göre, Suriye'de savaş yüzünden çöken sağlık hizmetlerinden belli bir süredir yararlanamayan Suriye kadınlar, Türkiye'de başta sınır illerinde olmak üzere yerleştikleri bölgelerde çok boyutlu ve hayati derecede önemli sağlık sorunları ile karşı karşıya kalmaktadırlar.³⁹ Barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli kadınlardan kayıt olarak geçici koruma altına girenler, devlet hastanelerinde verilen hizmetlerden ücretsiz faydalanabilmektedir. Ancak AFAD'ın araştırması, görüşme yapılan Suriyeli kadınlardan barınma merkezleri dışında yaşayanların %32'sinin kayıtlı olmadığını

34 Selin Girit, "Suriyeli Mülteciler Dosyası: Sağlık Hizmetleri Bedava." BBC Türkçe, 8 Ekim 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151008_multeciler_saglik_erisim_tarihi 12 Ocak 2016,.

35 Mülakat Notları, Sultanbeyli, 14 Temmuz, 2016.

36 Selin Girit, 8 Ekim 2015.

37 "Suriyelilere Hizmet Veren Merdiven Altı Tıp Merkezlerine Baskın," Hürriyet, 17 Haziran 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/suriyelilere-hizmet-veren-merdiven-alti-tip-merkezlerine-baskin-37296989> erişim tarihi 27 Ağustos, 2016.

38 ORSAM-TESEV, 2015, s. 20.

39 Türk Tabipler Birliği, *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*. Türk Tabipler Birliği Yayınları, Ankara, 2014.

göstermiştir.⁴⁰ Yani, merkezlerin dışında yaşayan kadınların önemli bir bölümü sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkına yasal olarak sahip değildir. Bu durum, bu kadınlar için hem sağlık hizmetlerinin hem de ilaç tedarikinin ücretli olması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, dil engeli başta olma üzere, sağlık hizmetlerine erişim süreçleri hakkında yeterli bilgi sahibi olunmaması, Suriyeli kadınların ikamet ettikleri yerlere yakın devlet hastanesi olmaması –diğer bir deyişle ulaşım masraflarının ortaya çıkması–, kadın üzerinde ataerkil toplum yapısından kaynaklanan geleneksel baskılar, barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerine erişimini engelleyen temel faktörlerdir.

Bu engellerin sonucu olarak, Türkiye'deki Suriyeli kadınlar ciddi sağlık sorunları ile karşı karşıya kalıncaya kadar doktora ya da bir sağlık kuruluşuna başvurmamaktadırlar. Şeker, böbrek yetmezliği, tansiyon gibi kronik hastalığı olanlar düzenli doktor kontrolüne gidememekte ve ilgili ilaçları temin edememektedirler. Mazlumder barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli-lerle yaptığı görüşmelerde bu durumlara tipik örnek oluşturan ailelerle karşılaşmıştır.⁴¹ Bu örneklerden biri olarak, Kilis'e bağlı Yavuzlu köyünde önceden sağlık ocağı olarak kullanılan şimdilerdeyse harabe halinde olan binada beş Suriyeli aile bir arada yaşam mücadelesi vermektedir. Evde kalanların 5'i kadındır. Kadınlardan bir tanesinde böbrek yetmezliği, diğesinde de lösemi hastalığı vardır. Antep'teki hastaneye uzak mesafede olmaları ve ulaşım ve tedavi masraflarını karşılayamayacak durumda olmaları nedeni ile her iki kadın da tedavilerine devam edememektedirler. Sadece sağlık hizmetleri değil, ısınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada da ailede çalışanların kazandıkları para yetersiz kalmaktadır (*ibid*: 28-29).

Öte yandan, hamile olan ve/veya loğusa dönemlerini geçirmekte olan kadınların durumlarına ayrıca değinilmesi gerekmektedir. Hamile sığınmacılar, hamilelik süreçlerini doktor gözetiminde geçirmemekte, hastane ortamından uzak, sağlıksız ortamlarda doktorsuz ya da herhangi bir sağlık personeli olmadan doğum gerçekleştirmektedirler. Yukarıda da ifade edildiği gibi, 2011'den beri, sadece barınma merkezlerinde –Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların %10'undan azına ev sahipliği yapmakta olan– 35 binden fazla bebek dünyaya geldiği düşünüldüğünde, Türkiye'de hamileliğini kontrolsüz, bakımsız geçirmiş veya geçirmekte olan, bahsedilen kötü şartlarda doğum yapmış veya yapacak olan ne kadar çok sayıda kırılğan Suriyeli kadının olduğu hakkında bir fikir yürütmek mümkün olabilir. Bu konuda fikir

40 AFAD, 2014, s. 11.

41 Mazlumder, 2014.

verebilecek bir diğer veri, kayıt edilerek, geçici koruma altına alınmış olan 0-4 yaş arası çocuklardır. GİGM'in verilerine göre, bu yaş aralığında, büyük çoğunluğu Türkiye'de doğmuş olması muhtemel 362.675 çocuk bulunmaktadır.⁴² Bu durumda sayıları yüzbinlerle ifade edilen Suriyeli kadın, hamilelik ve doğumlarını yukarıda bahsedilen koşullarda gerçekleştirmiştir denebilir.

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı kadınların büyük bölümü bu koşulları yaşıyorken, anne bebek ölüm oranının bir ülkenin refah seviyesine işaret eden temel sağlık göstergelerinden biri olduğunun hatırlatılması anlamlı olacaktır. Bir yaş altı bebek ölümleri ile annelerin doğum sırasında ya da kısa bir süre sonrasında hayatını kaybetmesi, hamilelik dönemi komplikasyonları, erken doğum, yetersiz beslenme, bakım ve hijyen koşulları, zayıf bağışıklık sistemi gibi sebepler nedeni ile artış göstermektedir. Türkiye'de 1980'li yılların ikinci yarısına kadar dünya ortalamasının üzerinde seyreden bebek ölüm oranları, ülke genelinde refah seviyesinin artması, sağlık hizmetlerinin belli standartlara ulaşması ve yaygın hale getirilmesi sonucu gerilemeye başlamış, ardından dünya ortalamasına doğru çekilmiş, 2010'lu yıllarda ise OECD ülkeleri ortalamasına oldukça yaklaşmıştır.⁴³ Türkiye'deki Suriyeli hamile kadınların sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamaması, yetersiz beslenme, bakım ve hijyen imkanları, doktor ve sağlık personeli olmadan elverişsiz ortamlarda gerçekleştirilen doğumlar, yeni doğanların yetersiz bakımları ülkede azalmakta olan bebek ölüm oranlarını yukarı doğru çekmeye başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre, özellikle yerel nüfusa oranlarına göre Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Kilis, Gaziantep ve Şanlıurfa'da 2011 yılından itibaren bebek ölüm oranlarının Türkiye ortalamasının çok üzerinde seyrettiği görülmektedir.⁴⁴ Değnilmesi gereken bir diğer konu çocuk hastalıklarının salgın halinde seyretmesidir. Salgın hastalıklar, barınma merkezlerinin dışında yaşayan Suriyeli çocukların doğdukları andan itibaren karşı karşıya kaldıkları temel risklerin başında gelmektedir. Salgınların nedeni çocukların sağlıksız koşullarda yaşaması, yetersiz beslenmesi, 2 yaş altı bebeklerin doktor takibinde olmaması, bağışıklama ve koruyucu aşılamalarının yapılmıyor olmasıdır. Bu şekilde merkez dışında yaşayan çocuklar ve bebekler Türkiye'de aşılamadıkları için kızamık salgınından olumsuz etkilenmiş ve hastalığa yakalanmıştır. Yani, Suriyeli çocuklar kızamığı Suriye'den Türkiye'ye taşımamışlar, Türkiye'ye giriş ya-

42 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2016.

43 Esra Özpınar, 2016, s. 2.

44 Esra Özpınar, *Bebek Ölüm Hızı Türkiye Genelinde Azalırken Neden Suriyeli Nüfusun Fazla Olduğu Yerlerde Artıyor?*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Değerlendirme Notu, Ankara, TEPAV, 2016, s. 4.

parken aşılamadıkları için bu hastalığa yakalanmışlardır.⁴⁵ Benzer durumun diğer bulaşıcı hastalıklar için de yaşandığı ifade edilebilir. Bu bağlamda Suriyeli çocukların sağlıklı koşullarda yaşıyor olmaları, yetersiz beslenme ve aşılamaların yapılmamış olmasıyla, Türkiye'de daha önceden kontrol altına alınmış olan bruselloz, çocuk felci, kızamık, sıtma, şark çıbanı, tifo ve tüberküloz hastalıklarının yeniden görülmeye başlamıştır.⁴⁶

Suriyeli Kız Çocuklarının Eğitim Hizmetlerine Erişimi ve Suriyeli Kadınların Eğitim Düzeyleri

Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 22. maddesine göre Türkiye, kendi topraklarındaki mülteci çocuklara sözleşmede belirtilen haklardan faydalanması için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin eğitim alanında düzenlemeler getirmesine ve teoride çocukların eğitim almaları benimsenmesine rağmen, Suriyeli çocukların okullaştırılması en önemli meselelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Suriyeli çocukların hepsinin kayıtlı olmaması, demografik ve okullaşma verilerin tutulmamış olması, Suriyeli çocukların kaç tanesinin eğitime erişiminin olduğu, kaç tanesinin eğitimlerine devam ettiği, bu öğrencilerin ne kadarının kız ne kadarının erkek olduğu gibi konularda sağlıklı bilgiye ulaşılmamasını ve bu alanda sürdürülebilir politika oluşturulmasını engellemektedir.

GİGM'e göre, geçici koruma altında olan yaklaşık 1 milyon çocuk, zorunlu eğitim almaları gereken 6-18 yaş aralığındadır.⁴⁷ Türkiye'nin eğitim alanında temel düzenlemeleri ve önlemleri barınma merkezinde yaşayan çocuklar için aldığı görülmektedir. Merkez dışında yaşayan çocukların eğitim imkânlarına erişimleri ise çok kısıtlı kalmaktadır. Bu çocuklar, teoride, kayıt olarak geçici koruma altına alındıysa veya oturma izni aldıysa yabancı uyruklu öğrenciler kapsamında okullara devam edebilmektedirler.⁴⁸ AFAD'ın araştırması kapsamında görüştüğü barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli kadınların %81'inin oturma izninin olmadığı, %32'sinin de herhangi bir kaydı bulunmadığı görülmektedir.⁴⁹ Bu açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye'deki Suriyeli çocukların önemli bir kısmının resmi eğitime erişimi mümkün değildir. Buna ek olarak, birçok okulda misafir öğrenci olarak kaydedilen çocuklar, sene so-

45 Türk Tabipler Birliği, 2014, s. 52.

46 "Tarihe Gömülen 7 Bulaşıcı Hastalık Yine Hortladı," Milliyet, 13 Ağustos, 2015, <http://www.milliyet.com.tr/tarihe-gomulen-7-bulasici-hastalik-gundem-2101561> erişim tarihi 21 Ağustos, 2016.

47 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2016.

48 Müberra Nur Emin, *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları*, İstanbul, SETA, 2016, s. 13.

49 AFAD, 2014, s.11.

nunda karne veya eğitim aldıklarını kanıtlayan herhangi bir belge alamamaktadır. Barınma merkezi dışında ikamet eden eğitim çağındaki Suriyeli çocuklardan yaklaşık %10'unun eğitim aldığını belirtilmektedir.⁵⁰ Milli Eğitim Bakanlığı'na göre ise okul yaşındaki Suriyeli çocuklardan en az 400 bini eğitime hiç katılmamaktadır.⁵¹ Bu çocukların önemli bir kısmının ailelerine destek olmak için çalıştıkları belirtilmektedir.⁵²

Öte yandan, sağlık hizmetlerine erişim alanında olduğu gibi, yine dil engeli bu alandaki en önemli engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de temel eğitim dilinin Türkçe olması, Suriyeli ailelerin çocuklarını Suriyeli öğretmenlerin kurduğu, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan izni olmayan eğitim merkezlerine göndermelerine yol açmaktadır. Bu merkezlerin en önemli sorunlarından birinin, okuttukları müfredatları bağışçıların istekleri doğrultusunda belirlemeleri olduğu belirtilmektedir. Bu şekilde, Türkiye'deki Suriyeli çocuklar birbirinden farklı-Türk, Suriye, Suriye'deki Muhalefet, Libya veya Suudi Arabistan- müfredatlar ile eğitim almaktadır. Bu merkezlerin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenmesi ve düzenlenmesi gereğinin altı çizilmektedir.⁵³

Eğitime erişim konusuna kız çocukları açısından baktığımızda karşımıza daha kötümser bir tablo çıkmaktadır. Ataerkil toplumlarda kız çocuklarının eğitimlerine erkek çocuklarıkinden daha az önem veriliyor olması, ailelerin geleneksel ve dini sebeplerle kız çocuklarını okutmak istememeleri, diğer nedenlerin yanı sıra Suriyeli kız çocuklarının eğitim hakkından faydalanmalarını engelleyen temel faktör arasındadır. Barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin durumları üzerine yapılan bir araştırmada, merkezlerde kız-erkek karma eğitim verildiği için, ailelerinin eğitim almalarına izin vermediği ve bu nedenle eğitimlerine devam edemeyen kız çocuklarının olduğu görülmektedir.⁵⁴ Çocukların eğitimlerine devam etmemeleri çocuk istismarı ve kötü muamele risklerini arttırmakta, çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerini sekteye uğratmaktadır. Öte yandan YUKK, çocuğu "18 yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişi» olarak tanımlamaktadır. Kanun, bu tanımlama nedeniyle, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çelişmekte, öte yandan da 18 yaşından önce evlendirilen Suriyeli kız çocuklarını 'ergin' kategorisine dâhil ederek, onların

50 ORSAM-TESEV, 2015, s.20.

51 Anadolu Ajansı. 'Türkiye'de 300 bin Suriyeli çocuk eğitim görüyor.' 23 Aralık 2015, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyede-300-bin-suriyeli-cocuk-egitim-goruyor/495304> erişim tarihi 5 Ocak 2016.

52 Mülakat Notları, Sultanbeyli, 14 Temmuz, 2016.

53 Hashem Ahmadzadeh, vd, *Ensuring Quality Education For Young Refugees From Syria (12-25 Years): A Mapping Exercise*, Oxford, University of Oxford Refugee Studies Center, 2014.

54 Amanda Jessen, *The Government of Turkey and Syrian Refugees: A Gender Assessment of Humanitarian Assistance Programming*. Washington, DC: Georgetown Institute for Women, Peace and Society, 2013, s. 15.

çocuk olmaktan doğan haklarının ihlalini, cinsel ve fiziksel istismarlarını kolaylaştırmaktadır.

Savaştan kaçıp Türkiye'ye sığınmış olan Suriyeli kadınların büyük çoğunluğunun eğitim düzeyinin çok düşük olduğu dikkat çekmektedir. AFAD'ın araştırmasına göre, Türkiye'ye gelmiş olan Suriyeli kadınların önemli bir kısmı ya hiç eğitim almamış ya da düşük eğitim seviyesine sahip kadınlardan oluşmaktadır. Bu kadınlardan %21'si hiç okuma yazması olmadığını, %8'i okuma yazma bildiğini ama eğitimi olmadığını, %35'i ilkokul mezunu olduğu belirtmiştir. Lise mezunu olan Suriyeli kadınların oranı %10 iken, üniversite ya da daha yüksek bir eğitime sahip Suriyeli kadınlar %6 civarındadır. Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin düşük olması bir yandan onların çalışma hayatına katılımlarını zorlaştırmakta, bir yandan da çalışma hayatında istismar edilmelerini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte, Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin çok düşük olması onların cinsel istismarının ve tacizlerin de önünü açan temel faktörler arasında yer almaktadır.⁵⁵

Suriyeli Kadınların Türkiye'de Çalışma Hayatına Katılımı

Çalışma hayatına göz attığımızda, GİGM'in geçici koruma altındaki Suriyelilere dair verileri, Türkiye'de bulunan 1,6 milyondan fazla sığınmacının 15-64 yaş aralığında, çalışabilir durumda olduğunu göstermektedir.⁵⁶ Yanlarında getirdikleri birikimleri tüketen sığınmacıların bir bölümü, uzun süredir zaten çalışma hayatının içindedir.⁵⁷ Bu sayı tam olarak bilinmese de konuya dair raporlar, 7.351 Suriyelinin çalışma izni ile en az 300 bininin ise çalışma izni olmadan, her türlü sömürüye maruz kalarak kayıt dışı ekonominin içinde çalıştığını göstermektedir.⁵⁸ Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılar, yoğun olarak yaşadıkları yerlerde, özellikle yerel halkın çalışmak istemediği sektör ve işlerde çok düşük ücretle kayıtsız olarak çalışmaktadırlar.⁵⁹

Suriyelilerin Türkiye'ye kitlesel sığınmasının üçüncü yılında (2014) kabul edilen Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriyeli sığınmacıların istihdam piyasasına girişini düzenlememiş, düzenlemenin hazırlanmasını Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na (ÇSGB) bırakmıştı. Bakanlar Kurulu 2016/8375 sayılı kararı ile 11 Ocak 2016'da ÇSGB'nin hazırladığı 'Geçici Koruma Sağlanan Ya-

55 AFAD, 2014, s. 26.

56 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2016. 893.972 erkek ve 751.182 kadın.

57 "Suriyelilere çalışma izni geliyor, işte bilinmesi gerekenler." *Hürriyet*, 12 Ocak, 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/suriyelilere-calisma-izni-gelir-iste-bilinmesi-gerekenler-40039377> erişim tarihi 11 Ağustos 2016.

58 Murat Erdoğan ve Can Ünver, *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusunda Görüş, Beklentisi ve Önerileri*, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2015.

59 ORSAM-TESEV, 2015, s. 18.

bancuların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'i yürürlüğe koymuştur.⁶⁰ Yönetmelik, Suriyeli sığınmacıların çalışma iznine başvurmasına imkan yarattığı için genel anlamda olumlu olarak değerlendirilmektedir. Ancak Geçici Koruma Yönetmeliği'ne benzer şekilde uygulamada, çalışma izni başvuru sürecinin uzun ve zor oluşu, belli mesleklerin sadece Türk vatandaşları tarafından icra edilmesi gereği, sağlık ve eğitim alanında çalışmak isteyen sığınmacıların ilgili bakanlıklardan ön izin alma mecburiyetleri, sadece belli illerde çalışmalarına izin verilmesi gibi kısıtlamalar sonucu, umut edilen sonuçlar alınamamaktadır. Ayrıca yönetmeliğin "çalışma iznine başvuru işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşlarının yüzde onunu geçemez" maddesi ile getirdiği istihdam kotası süreci daha da zorlaştırmaktadır. Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, kaç sığınmacıya çalışma izni verildiği ÇSGB tarafından henüz kamuya açıklanmamıştır.

Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılamak başta olmak üzere günlük hayatlarını idame ettirmek için iş piyasasına katılmaları gerekmektedir. Bununla birlikte, iş piyasasında karşılaşılan zorluklar özellikle Suriyeli kadınlar söz konusu olduğunda katlanarak artmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye'ye gelen Suriyeli kadınların önemli bir çoğunluğunun eğitim seviyesi çok düşüktür. Bu durumla bağlantılı olarak, Türkiye'deki Suriyeli kadınlardan %87'sinin gelir oluşturacak bir mesleğe sahip olmadığı görülmektedir.⁶¹ Bu kadınların %97'si bir önceki ayda herhangi bir gelir kazançlarının olmadığını belirtmiştir.⁶² Bununla birlikte, Suriyeli kadınlardan çalışanlar daha çok ev temizliği işlerinde, tekstil, tarım sektörlerinde ve de genelde küçük işletmelerde çalışmaktadırlar. Bu kadınların Türkiye'ye düzensiz giriş yapmış olmaları, kayıtlı olmamaları, dil engeli, mevzuat ve hukuki süreçler hakkında bilgi sahibi olmamaları ve kendilerini koruyan bir sistemin mevcut olmaması, onları sağlıksız ve zor koşullarda çok düşük ücret karşılığında çalışmak zorunda bırakmaktadır. Bu şartlar altında, çok kırılgan bir durumda olan Suriyeli kadınlar ve kız çocukları cinsel ve fiziksel başta olmak üzere istismara açık hale gelmektedirler.

60 26 Nisan 2016'da yürürlüğe giren bir diğer yönetmelik, "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik", 16 Ocak 2016 tarihli Yönetmeliğin kapsamını genişletmiş mülteci, şartlı mülteci, ve ikincil koruma statüsü sahibi sayılan her milletten sığınmacı için yasal çalışma zeminini hazırlamaya çalışmıştır.

61 AFAD, 2014, s.26.

62 Age, s. 11.

Suriyeli Kadınlar, Cinsel İstismar, Erken Evlilikler ve Çok Eşlilikler

Yukarıda da belirtildiği üzere, Suriye'deki savaştan kaçan kadınların ve kız çocuklarının önemli bir kısmı düzensiz yollarla pasaportsuz olarak Türkiye'ye giriş yapmış, kayda değer bir kısmı da Türkiye'ye girişlerinden sonra çeşitli sebeplerle kayıt yaptırmamış veya yaptıramamıştır. Suriyeli kadınların düzensiz yollarla Türkiye'ye girmeye çalışmaları, kayıtsız ikamet etmeleri, eğitim seviyelerinin çok düşük olması, para kazanacakları bir mesleğe sahip olmamaları, dil bariyeri, düşük sosyo-ekonomik durumları, ataerkil yapının ve geleneksel alışkanlıkların kadın üzerinde kurmuş olduğu iktidar ve baskılar onları cinsiyet temelli ayrımcılık ve istismara açık kırılgan gruplar haline getirmektedir. Bu kapsamda kadın ticareti, fuhuş, cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılık, kız ve kadınların cinsel istismarı Suriyeli kadınlar özelinde ciddiyeyle yaklaşılması gereken temel konuların en önemlileri arasındadır.

İnsan tacirleri en kırılgan grup durumundaki düzensiz yollardan, pasaportsuz olarak Türkiye'ye girmeye çalışan, yanında eşi ya da bir erkek refakatçisi olmayan kadınları ve kız çocuklarını hedef almaktadır. Bu kadınların sayıları resmi olarak bilinmemekle birlikte, yapılan saha araştırmaları cinsiyet temelli ayrımcılığa ve istismara uğrayan Suriyeli kadın sayısının hiç de az olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, Suriyeli kadınların ve kız çocuklarının maruz kaldıkları şiddet ve istismar olaylarını dillendirmeleri Türkiye'de yabancı olmaları, dil bariyeri, yaşadıkları zor koşullar ve ataerkil yapının üzerlerinde kurmuş olduğu baskılar nedeni ile zorlaşmaktadır. Bu durum da Suriyeli kadınların maruz kaldığı cinsel istismar ve şiddet olaylarının ortaya çıkarılmasını ve önlenmesi için politika üretilmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Mazlumder'in araştırması Suriye sınırında yaşanan kadın ticaretine örnek durumları ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmaya göre, sınırdaki insan kaçakçıları 15-18 yaş grubundaki Suriyeli genç kadınları hedef almaktadır. Alt sınırın 12-13'e kadar düştüğü de görülmektedir.⁶³ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre de hâlâ çocuk olarak kabul edilen bu kızlar fuhuşa zorlanmakta, seks işçisi olarak çalıştırılmaktadır. Ayrıca para karşılığında zorla evlilikler yaptırılmaktadır. Bu evliliklerin büyük çoğunluğu resmi nikâhla yapılmamaktadır. Mağduriyetlerinden faydalanan insan tacirlerinin yanı sıra, barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak durumunda kalan, iş bulamayan yalnız ve çocuklu Suriyeli kadınların da hayatta kalmak için seks işçiliği (*survival sex*) yaptıkları bilinmektedir.

63 Mazlumder, 2014, ss. 38-39.

Kadın ticaretinin yanı sıra, kız çocuklarını Türk erkeklerle evlendirmek isteyen Suriyeli ailelerin de örnekleriyle de oldukça fazla karşılaşılmaktadır. Reşit olmamış kız çocuklarını başlık parası adı altında ücret ve çeyiz karşılığında Türk erkeklerle evlendirmek Suriyeli aileler tarafından gelir kaynağı olarak görülmektedir. Türklerle evlilik, ayrıca, birçok Suriyeli aile tarafından kızları için bir koruma mekanizması, hayatlarının güvence altına alınması olarak da değerlendirilmektedir.⁶⁴ Türk erkeklerle evlilikler birçok Suriyeli kadın ve kız çocuğu için bir kurtuluş ve güvence olarak görülürken, aracı pozisyonunda Suriyeli kadınlarla Türk erkekleri bir araya getiren kişilerin evlilik başına ciddi miktarda gelir sağladıkları da bilinmektedir.⁶⁵ Suriyeli eşlerin, bölgede 'savaş gelinleri' (*warbrides*) olarak adlandırıldığı da aktarılmaktadır.⁶⁶

Suriyeli kadınların Türk erkeklerle yaptıkları evlilikleri sorunlu bir durum yapan faktörler reşit olmayan kız çocuklarının evlendiriliyor olması, evliliklerin resmi nikâh yerine dini nikâhla yapılması ve bu resmi olmayan evliliklerde Suriyeli kadının ikinci ve üçüncü eş durumunda olmasıdır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları sınır illerinde çok eşliliğin yaygınlaştığı görülmektedir.⁶⁷ Bu durum yasa dışı evliliklerin artmasının yanı sıra, Suriyeli kadınların mağduriyetlerinden ve cinsiyetlerinden ötürü maruz kaldıkları fiziksel, cinsel, psikolojik şiddet ve istismarı arttırmaktadır. Türk erkeklerin Suriyeli kadınlarla yaptıkları ikinci ve üçüncü evlilikler aynı zamanda resmi nikâhlı oldukları ilk eşler üzerinde de şiddet ve istismara da neden olmaktadır. Özellikle sınır illerde Suriyeli gelin meselesi yüzünden boşanmaların arttığı iddia edilmektedir. Türkiyeli evli kadınlar yaşadıkları yere yerleşen Suriyeli kadınları evlilikleri için bir tehdit olarak görmekte ve bu durumun üzerlerinde baskı oluşturduğunu söylemektedirler.⁶⁸ Kadınların önemli bir kısmının eğitimsiz olması ve herhangi bir güvencelerinin olmaması onların Suriyeli ikinci ve üçüncü eşleri kabul etmelerine neden olmaktadır.⁶⁹ Çoğu zaman aynı erkekle evli iki veya üç kadın aynı apartman dairesinde ya da en iyi ihtimalle aynı apartmanda farklı dairelerde oturmaktadır. Özellikle aynı evin paylaşıldığı durumlarda Suriyeli kadınların daha genç olması ve resmi nikâhlarının olmaması nedeni ile üzerlerinde ilk eşler tarafından baskı ve

64 Amanda Jessen, 2013, s. 17.

65 "Syrian Women at Risk," *The Economist*, 14 Haziran 2016, www.economist.com erişim tarihi 16 Ağustos 2016.

66 Mehveş Evin, "Syrian refugees sold as 'co-wives' in Turkey, 2014, <http://www.contributoria.com/issue/2014-05/531b15dbd63a707e78000177/> erişim tarihi 12 Ağustos 2016.

67 Mehveş Evin, 2014; ORSAM-TESEV, 2015, s. 7.

68 ORSAM-TESEV, 2015, s. 16.

69 Mazlumder, 2014, s. 36.

şiddete neden olmaktadır. Mazlumder'in yaptığı araştırmada görüşülen ve kocasının Suriyeli bir ikinci eşinin olduğunu söyleyen kadın, durumun ilk başlarda çok ağırına gittiğini ama zaman içinde alıştığını, kocasının Suriyeli eşine kendisinden daha farklı davranmadığını ve kendisi daha büyük olduğu için evde onun kurallarının geçtiğini ve Suriyeli eşin bu kurallara uyduğunu belirtmiştir.⁷⁰

Cinsel tacizler, saldırılar ve tecavüz vakaları da Suriyeli kadınların savaş nedeni ile yaşadıkları travmaları arttıran, ruh ve beden bütünlüklerini ihlal eden olayların başında gelmektedir. Bu vakaların savaş durumunda normalleştirilmeden, kadınların kişisel sorunları olarak görülmeden büyük hassasiyetle değerlendirilmesi, temel insan hakları ihlallerinden olduğunun unutulmaması ve engellenmesi için her türlü önlemin alınması gerekmektedir. Cinsel taciz, saldırı ve tecavüz vakaları hem barınma merkezleri içinde hem de merkez dışında yaşanmaktadır.⁷¹ Fakat Suriyeli kadınların bu durumu dillendirmek istememeleri taciz ve tecavüz vakalarının ortaya çıkarılmasını zorlaştırmaktadır. Barınma merkezlerindeki istismar olaylarına karşı Türkiye hükümetinin sıfır tolerans politikası uyguladığı yetkililerce belirtilmektedir.⁷² Fakat, barınma merkezlerinde çocukların ve kadınların cinsel istismarına yönelik oldukça fazla sayıda haber yapılmakta, bununla beraber vakaların sadece bir kısmı ortaya çıkarılabilmektedir.⁷³ Bu konuda yargıya intikal eden vakalar da bulunmaktadır. Merkez dışında yaşayan Suriyeli kadınlar ve kız çocukları da yaşadıkları bölgelerde ve çalıştıkları işyerlerinde tacize uğramaktadır.⁷⁴ Farklı sektörlerde çalışan Suriyeli kadınlar iş yerlerinde patronlarının sözlü ve fiziksel tacizine uğradıklarını, taleplerini karşılamadıklarında kötü muameleye maruz kaldıklarını, çalıştıkları ve yaşadıkları yerlerde itibarsızlaştırıldıklarını belirtmişlerdir.⁷⁵ Bu durumla baş edemeyen Suriyeli kadınlar çalıştıkları işten ayrılmak durumunda kalmakta, yaşadıkları yerleri değiştirmektedirler. Bu durum, çalışarak kendi ayakları üzerinde durup Türkiye'de yeni bir hayat kurmak için çabalayan Suriyeli kadınların zor

70 Age, s. 36.

71 Mary Chastain, "Syrian Refugee Women Forced into Marriages and Prostitution in Turkey", 2014, <http://www.breitbart.com/national-security/2014/10/27/syrian-refugee-women-forced-into-marriages-prostitution-in-turkey/> erişim tarihi 10 Ağustos, 2016.

72 *The Economist*, 14 Haziran 2016.

73 Mary Chastain, 2014; "Suriyeli kadınlar kamplarda 5 bin TL'ye satılıyor!", T24 Haber, 18 Ocak 2015, <http://t24.com.tr/haber/suriyelikadinklarkamplarda5bintlyesatiliyor,2841331/6> erişim tarihi 10 Ağustos, 2016.

"Syrian women refugees humiliated, exploited in Turkey", Al-Monitor, 2015. <http://www.almonitor.com/pulse/fr/originals/2014/03/syria-refugees-women-exploitation-harassment.html> Son erişim tarihi 10 Ağustos, 2016.

74 Joanna Higgs ve Liga Rudzite, "Fleeing Violence, Syrian Women Try to Cope in Turkey and Lebanon," Passblue, 6 Nisan 2016, <http://www.passblue.com/2016/04/06/fleeing-violence-to-violence-syrian-women-cope-in-turkey-and-lebanon/> erişim tarihi 16 Ağustos, 2016.

75 Mazlumder, 2014, ss. 32-33.

olan hayatlarını daha da zorlaştırmakta, çaresiz bırakmakta, onları istismara açık hale getirmektedir.

Sonuç Yerine

Suriye'deki çatışmaların bu kadar geniş ölçekli ve çok sayıda tarafın birbiriyle savaşıır halde olacağı bir iç savaşa dönüşeceği öngörüsüne sahip olmayan Türkiye, birkaç yüz bin sığınmacı olabileceğini öngörerek, ülkenin Suriye sınırına yakın tam donanımlı barınma merkezleri kurmuştu. Bugün, ilk sığınmacı grubun (252 kişi) sınırı geçmesinin üzerinden neredeyse 4,5 yıl geçmiştir ve Türkiye öngörülerinin çok çok üzerinde 2,7 milyondan fazla Suriye kökenli kişiye ev sahipliği yapmaktadır. Geçtiğimiz 4,5 yıl zarfında, Suriye'deki şiddetin artarak devam etmesi, Türkiye'deki sığınmacı sayısını da hızla arttırmış, ülkeyi bölgede en fazla sayıda Suriyeli sığınmacının olduğu ülke haline getirmiştir. Önceki bölümlerde tartışıldığı gibi, Türkiye'nin Suriyeli sakinleri temel hizmetlere erişimleri konusunda çok sıkıntı yaşamaktadırlar. Türkiye'nin bir süredir sürdürmekte olduğu politikanın özellikle barınma merkezi dışında yaşayan 2,5 milyondan fazla Suriyeli için orta ve uzun vadede çözüm üretmede yetersiz kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin neredeyse yarısının kadın olduğunu ve çocuklarla birlikte gelen nüfusun %75'lik kısmını oluşturduklarını göz ardı etmeden politikalar üretmesi hayati derecede önemlidir. Bu durumun farkında olarak, bu çalışma Türkiye'deki Suriyeliler üzerine yapılmış farklı araştırmaların sonuçlarını ve hazırlanmış raporları Suriyeli kadınların durumlarına odaklanarak incelemiştir. Durum tespiti yapan bu çalışmanın, karar mercileri başta olmak üzere Türkiye'deki Suriyeli kadınların sorunlarına çözüm arayan farklı kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütlerine farklı bir bakış açısı sunması hedeflenmiştir.

Bu hedefle, çalışma, Türkiye'deki Suriyeli kadın sığınmacılar konusunda altı çizilmesi gereken ve bu konu özelinde politika üretiminde özel ihtimam gösterilmesi gereken birkaç noktayı özellikle vurgulamaktadır. Öncelikle altı çizilmesi gereken önemli noktalardan biri barınma merkezinde yaşayan birkaç yüz bin kadın ve kız çocuğu dışında, Suriyeli kadınların önemli çoğunluğunun yaşamlarını merkezler dışında sürdürüyor, barınma ve beslenme olmak üzere günlük ihtiyaçlarını bir şekilde kendilerinin karşılıyor olmalarıdır. Kadınların eğitim seviyelerinin çok düşük olması, eğitimleri yarıda kalmış Suriyeli kız çocuklarının Türkiye'de eğitimlerine devam etmelerinin barınma merkezlerinde dahi ailelerince desteklenmemesi, Suriyeli kadınların kırılabilirliklerini arttıran temel faktörlerdir. Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin

düşük olması ile bağlantılı olarak bir mesleklerinin olmaması ve dil bariyeri istihdamlarını zorlaştırmaktadır. Kötü şartlarda çok düşük ücretler karşılığında çalışmalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte ataerkil kodların içselleştirilmiş olması ile Suriyeli kadınların önemli bir kısmının çalışmak istemiyor olması bu kadınların geçimlerini nasıl sağlamayı düşündüklerini akla getirmektedir. Tüm bunlar Türkiye'deki Suriyeli kadınların istismarını kolaylaştırmaktadır.

Öte yandan kadın, erkek ve çocuk, bütün Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımların yapılaş şekilleri, kısa vadeli sonuçlar üretmeleri ve bu yardımların 'hayırseverlerin' vicdanına bağlı oluşu vb. açılarından ayrıca tartışmaya değerdir. Yapılan yardımlar sığınmacıların günü kurtarmalarını sağlamakta, kalıcı bir çözüm sunmamaktadır. Bu nedenle odaklanılması gereken yardımların artırılması değil, yakın gelecekte geri dönme ihtimali düşük olan bu insanların Türkiye'de hayatlarını kendi kendilerine idame edebilmelerine olanak sağlayacak politikaların izlenmesi ve desteklenmesidir. Suriyeli kadınlara, özellikle yalnız kalmış olanlara da bu perspektifle yaklaşmak gerekmektedir. Hayırseverler ise çoğu zaman, yapacakları yardımın gideceği kişiyi (öksüz, yetim, dul, engelli, vb.) seçmek istemektedir. Bu durum sığınmacı oldukları için yine çok kırılgan olan birçok Suriyelinin, bekâr kadınlar, erkekler veya genç kızlar gibi, yardım almalarına engel olmaktadır. Ayrıca yardımların sığınmacılara, hayırseverlerin vicdanına göre değil, insan hakları temelinde ulaştırılması gerektiği uzun süredir tartışılan bir noktadır. Bunlara ek olarak, yardımlarla ilgili yine dikkatle not edilmesi gereken bir nokta, yardımların artık sığınmacıların önemli bir bölümünün Türkiye'de kalıcı olacakları düşünümlere yapılması gerektiğidir.

Sonuç olarak, izlenen politikalar ve yardımlar da dâhil olmak üzere, atılan her adımın ve yürürlüğe sokulan her uygulamanın Suriyeli kadınların Türkiye'de kuracakları hayatlarının failleri olmalarını destekleyecek şekilde, onları güçlendirmeye yönelik olması gerektiğinin altını tekrar tekrar çizmek gerekmektedir. Ataerkil kodları ve değerleri yeniden üreten ve bu şekilde kadınları güçlendirmeyen kısa vadeli çözümlerin, uzun vadede daha büyük bireysel ve toplumsal sorunların yaşanmasına neden olmaları kaçınılmazdır.

Kaynakça

- AFAD. *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar*, Ankara, 2014.
- AHMADZADEH Hashem, vd. *Ensuring Quality Education for Young Refugees from Syria (12–25 years): A mapping exercise*. Oxford, University of Oxford Refugee Studies Center, 2014.
- Al-Monitor. “Syrian Women Refugees Humiliated, Exploited in Turkey,” 2015, son erişim tarihi 10 Ağustos, 2016, <http://www.almonitor.com/pulse/fr/originals/2014/03/syria-refugees-women-exploitation-harassment.html>.
- Amnesty International. 2016. *Syria's Refugee Crisis in Numbers*, son erişim tarihi 20 Ağustos, 2016, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/02/syrias-refugee-crisis-in-numbers/>.
- Anadolu Ajansı. ‘Türkiye’de 300 bin Suriyeli çocuk eğitim görüyor.’ 23 Aralık 2015, son erişim tarihi 5 Ocak 2016, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyede-300-bin-suriyeli-cocuk-egitim-goruyor/495304>.
- Chastain, Mary. ‘Syrian Refugee Women Forced into Marriages and Prostitution in Turkey’, 27 Ekim 2014, son erişim tarihi 10 Ağustos 2016, <http://www.breitbart.com/national-security/2014/10/27/syrian-refugee-women-forced-into-marriages-prostitution-in-turkey/>.
- Chatty, Dawn. *The Syrian Humanitarian Disaster: Disparities in Perceptions, Aspirations and Behaviour in Lebanon, Jordan and Turkey*, RSC Research Brief 3, Oxford: Refugee Studies Center, 2015.
- Emin, Müberra Nur. *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları*. İstanbul: SETA, 2016.
- Erdoğan, Murat ve Ünver, Can. *Türk İş Dünyası'nın Türkiye'deki Suriyeliler Konusunda Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2015.
- European Commission. “ECHO Fact Sheet: Turkey: Refugee Crisis.”, 2016, son erişim tarihi 29 Haziran 2016, http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_en.pdf
- Mehveş Evin, Mehveş. “Syrian Refugees Sold as ‘co-wives’ in Turkey, 2014, son erişim tarihi 12 Ağustos, 2016, ”<http://www.contributoria.com/issue/2014-05/531b15dbd63a707e78000177/>.
- Genç, Deniz ve Özdemirkıran, Merve. “Local Perceptions on Syrian Migration to Turkey: A case study of Istanbul neighborhoods.” *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings*, Londra: Transnational Press, 2015: 106-117.
- Girit, Selin. “Suriyeli Mülteciler Dosyası: Sağlık Hizmetleri Bedava.” *BBC Türkçe*, 8 Ekim 2015, son erişim tarihi 12 Ocak 2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151008_multeciler_saglik.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). “Geçici Koruma.”, 2014, son erişim tarihi 10 Ağustos 2016, <http://www.goc.gov.tr/files/files/Gi%C3%A7ici%20Koruma%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Finin%20Getirdikleri.pdf>.
- Higgs, Joanna ve Rudzite, Liga. “Fleeing Violence, Syrian Women Try to Cope in Turkey and Lebanon,” *Passblue*, 6 Nisan 2016, son erişim tarihi 16 Ağustos 2016, <http://www.passblue.com/2016/04/06/fleeing-violence-to-violence-syrian-women-cope-in-turkey-and-lebanon/>.
- Hürriyet. “Suriyelilere Çalışma İzni Geliyor, İşte Bilinmesi Gerekenler.” 12 Ocak 2016, son

- erişim tarihi 27 Ağustos 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/suriyelilere-calisma-izni-ge-liyor-iste-bilinmesi-gerekenler-40039377>.
- Hürriyet. "Suriyelilere Hizmet Veren Merdiven Altı Tıp Merkezlerine Baskın." 17 Haziran 2016, son erişim tarihi 27 Ağustos 2016 <http://www.hurriyet.com.tr/suriyelilere-hizmet-veren-merdiven-alti-tip-merkezlerine-baskin-37296989>.
- İslam ve İhsan. (01/12/2014). "Hüdayi Vakfı Suriyeliler'in Dertleriyle Dertleniyor." 1 Aralık 2014, son erişim tarihi 21 Ağustos 2016, <http://www.islamveihsan.com/hudayi-vakfi-suriyelilerin-dertleriyle-dertleniyor.html>.
- Jessen, Amanda. *The Government of Turkey and Syrian Refugees: A Gender Assessment of Humanitarian Assistance Programming*. Washington, DC: Georgetown Institute for Women, Peace and Society, 2013.
- Mazlumder. *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar*. İstanbul: Mazlumder, 2014.
- Milliyet. "Tarihe Gömülen 7 Bulaşıcı Hastalık Yine Hortladı." 13 Ağustos 2015, son erişim tarihi 21 Ağustos 2016, <http://www.milliyet.com.tr/tarihe-gomulen-7-bulasici-hastalik-gundem-2101561/>.
- ORSAM. *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. Ankara: ORSAM, 2014.
- ORSAM-TESEV. *Effects of the Syrian Refugees on Turkey*. Ankara: ORSAM, 2015.
- Özpinar, Esra. "Bebek Ölüm Hızı Türkiye Genelinde Azalırken Neden Suriyeli Nüfusun Fazla Olduğu Yerlerde Artıyor?" *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Değerlendirme Notu*. Ankara: TEPAV, 2016.
- Soykan, Cavidan. "The New Draft Law on Foreigner Sand International Protection in Turkey." *Oxford Monitor of Forced Migration*, 2(2) (2012): 38-47.
- Suter, Brigitte. 'Asylum and Migration Policy in Turkey: An Overview of Developments in the Field 1990 – 2013', *Mim Working Paper Series*, No.13:3, Malmö: Malmö University, 2013.
- Şirin-Öner, Nedime Aslı ve Genç, Deniz. "Vulnerability Leading to Mobility: Syrians' Exodus from Turkey." *Migration Letters*, 12(3) (2015): 251-262.
- The Economist. "Syrian Women at Risk," 14 Haziran 2014, son erişim tarihi 16 Ağustos 2016, www.economist.com.
- Türk Tabipler Birliği. *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları, 2014.
- T24 Haber. "Suriyeli Kadınlar Kamplarda 5 bin TL'ye Satılıyor!," 18 Ocak 2015, son erişim tarihi 10 Ağustos 2016, <http://t24.com.tr/haber/suriyelikadinklarkamplarda5bintlyesatiliyor,2841331/6>.